

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 7 juli 2021

Mål nr

T 695-20

PARTER

Klagande

C-GG

Ombud: Advokat CZ

Motpart

Dödsboet efter CG

SAKEN

Äktenskapsskillnad

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2020-01-07 i mål T 1113-19

Dok.Id 208555

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen undanröjer tingsrättens och hovrättens domar och avskriver målet från vidare handläggning.

Dödsboet efter CG ska ersätta C-GG för rättegångskostnad i tingsrätten med 100 000 kr avseende ombudsarvode och ränta enligt 6 § räntelagen från den 11 januari 2019 och i hovrätten med 50 000 kr avseende ombudsarvode och ränta enligt 6 § räntelagen från den 7 januari 2020. Dödsboet efter CG ska vidare ersätta C-GG för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 50 000 kr avseende ombudsarvode samt 372 kr avseende utlägg och ränta på beloppen enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens beslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

C-GG har i första hand yrkat att Högsta domstolen ska undanröja tingsrättens och hovrättens domar samt avvisa CGs talan och återförvisa målet till tingsrätten. Han har i andra hand yrkat att Högsta domstolen ska ogilla CGs yrkande om äktenskapsskillnad. Han har också yrkat att hovrätten ska befria honom från skyldigheten att ersätta CG för hennes rättegångskostnad såväl vid tingsrätten som i hovrätten och förplikta CG att i stället ersätta hans rättegångskostnad där.

CG har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

CG har avlidit under målets handläggning i Högsta domstolen.

SKÄL

Bakgrund

1. CG och C-GG gifte sig 1967. Till följd av demenssjukdom flyttade CG 2013 från den gemensamma bostaden till ett äldreboende. År 2015 anordnades

förvaltarskap för CG. Samtidigt utsågs GM att som förvaltare bevaka hennes rätt och förvalta hennes egendom.

2. Genom sin förvaltare ansökte CG hos tingsrätten om äktenskapsskillnad. CG kunde på grund av sin sjukdom inte längre uttrycka någon egen vilja. C-GG motsatte sig ansökan och invände i huvudsak följande. Varken han eller CG ville skiljas. Förvaltaren har inte varit behörig att ansöka om äktenskapsskillnad. Frågan om äktenskapets upplösning är av personlig karaktär och en talan om äktenskapsskillnad förutsätter en vilja att skilja sig. Förvaltaren har inte heller handlat på ett sätt som bäst gagnar CG, eftersom det inte har funnits något godtagbart skäl till att ansöka om äktenskapsskillnad.

3. Tingsrätten biföll ansökan om äktenskapsskillnad. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.

Målet i Högsta domstolen

4. Ett äktenskap upplöses genom den ena makens död eller genom äktenskapsskillnad (1 kap. 5 § och 5 kap. 6 § äktenskapsbalken). Eftersom CG avled innan en dom på äktenskapsskillnad vunnit laga kraft, är äktenskapet mellan henne och C-GG upplöst genom dödsfallet. Frågan om äktenskapsskillnad har därmed förfallit. Tingsrättens och hovrättens domar ska därför undanröjas och målet avskrivras från vidare handläggning.

5. Vid regleringen av rättegångskostnaderna har det emellertid betydelse hur målet skulle ha avgjorts, om frågan om äktenskapsskillnad inte hade förfallit (jfr NJA 2007 s. 9). Trots att målet skrivs av ska det därför prövas hur målet då skulle ha avgjorts. Den prövningen rymmer en prejudikatfråga, nämligen om en förvaltare har behörighet att ansöka om äktenskapsskillnad för den som förvaltaren företräder när den maken inte kan ge uttryck för någon mening.

Allmänt om en förvaltares behörighet

6. Av 11 kap. 7 § första stycket och 12 kap. 2 § första stycket föräldrabalken följer att en förvaltare kan förordnas för en enskild, bland annat för att bevaka dennes rätt. Förvaltaruppdraget ska anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande ett visst värde (se 11 kap. 7 § andra stycket).
7. Förvaltaren har inom ramen för sitt uppdrag ensam rådighet över den enskildes egendom och företräder honom eller henne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget (se 11 kap. 9 § första stycket). Enligt förarbetena till bestämmelsen har dock den enskilde en viss självständighet i icke-ekonomiska frågor och i allmänhet bör han eller hon själv få bestämma i frågor som rör hans eller hennes boende liksom innehållet i erbjuden vård (se prop. 1987/88:124 s. 172).
8. En rättshandling som en förvaltare har företagit utanför sitt förordnande är inte bindande för den som förordnandet avser (se 11 kap. 11 §).
9. Förvaltare är inte behöriga att företräda den enskilde i frågor om att ingå äktenskap, bekräfta faderskap, upprätta testamente eller liknande frågor av utpräglat personlig karaktär (se 12 kap. 2 § tredje stycket).
10. En förvaltare ska omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde (se 12 kap. 3 §). Om det lämpligen kan ske, ska förvaltaren höra den enskilde samt den enskildes make eller sambo i viktiga frågor (se 12 kap. 7 § andra stycket).
11. Om en förvaltare gör sig skyldig till missbruk eller försummelse vid utövandet av sitt uppdrag ska han eller hon entledigas från uppdraget (se 11 kap. 20 § första stycket).

Behörighet att ansöka om äktenskapsskillnad

12. En ansökan om äktenskapsskillnad kan göras av makarna gemensamt. Vill bara en av makarna att äktenskapet ska upplösas väcks talan genom en ansökan om stämning och den maken har rätt till äktenskapsskillnad endast efter betänketid, såvida makarna inte lever åtskilda sedan minst två år.

(Se 5 kap. 1, 2 och 4 §§ samt 14 kap. 4 § äktenskapsbalken.)

13. Det finns inte någon bestämmelse som särskilt reglerar en förvaltares behörighet att ansöka om äktenskapsskillnad för den enskildes räkning. Till skillnad från vad som gäller i fråga om ingående av äktenskap undantas inte frågor om upplösning av äktenskap uttryckligen från förvaltarens behörighet i 12 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken.

14. Den uttryckliga behörighetsbegränsningen avseende frågor av utpräglat personlig karaktär för förvaltare – och gode män – tillkom i samband med att lagen (2017:310) om framtidsfullmakter infördes. Samma begränsning gäller för fullmaktshavare enligt den lagen. I förarbetena uttalades att bedömningen av om en fråga är av utpräglat personlig karaktär på samma sätt som tidigare får göras med beaktande av vilken rättshandling det rör och hur regleringen av denna har utformats avseende utrymmet för annan än den enskilde att personligen vidta handlingen (se prop. 2016/17:30 s. 135). Det anges inte vilka förhållanden som skulle kunna motivera att olika synsätt anläggs på förvaltarens behörighet vid ingående respektive upplösning av ett äktenskap.

15. I den juridiska litteraturen har diskuterats hur långt behörigheten för förvaltare sträcker sig när det gäller ansökan om äktenskapsskillnad för den enskildes räkning, och det har anförts att en obegränsad behörighet kan strida mot rätten att ingå äktenskap (se Anders Agell och Margareta Brattström, Äktenskap, samboende och partnerskap, 6 uppl. 2018, s. 46 f. och Therése Fridström Montoya, Leva som andra genom ställföreträdare, 2015, s. 359 f., jfr Lars Tottie och Örjan Teleman, Äktenskapsbalken, 4 uppl. 2020, s. 461).

16. Det förhållandet att ingående av äktenskap är en fråga av utpräglat personlig karaktär talar för att en upplösning av ett äktenskap har samma karaktär. Äktenskapet rör inte bara makarnas rättsliga och ekonomiska förhållanden utan uppfattas av många också som ett uttryck för en personlig och varaktig samhörighet.

17. Detta talar för att en förvaltares behörighet inte bör omfatta rätten att ansöka om äktenskapsskillnad för den enskildes räkning när denne inte själv kan uttrycka sin mening.

18. Förhållandena i enskilda fall kan emellertid te sig mycket olika. Det har framförts farhågor om att resultatet kan bli otillfredsställande, om en make som saknar processbehörighet ställs utan möjlighet till äktenskapsskillnad (jfr Agell och Brattström, a.a. s. 47 samt Fridström Montoya, a.a. s. 360). Lagstiftningen får anses lämna utrymme för en mer nyanserad och inte helt kategorisk bedömning av behörigheten just vid en ansökan om äktenskapsskillnad. Ett sådant synsätt kan inte anses skapa någon allmän oklarhet om behörighetens omfattning i andra frågor. Någon bestående oklarhet uppstår inte heller, eftersom frågan om äktenskapsskillnad och därmed behörigheten avgörs av domstol.

19. Det finns sålunda situationer där en förvaltare måste anses ha rätt att företräda en make i frågor om äktenskapsskillnad. Så är fallet när maken tagit initiativ till ett sådant förfarande, eller på annat liknande sätt visat sin vilja att skiljas, innan han eller hon förlorade möjligheten att ge uttryck för sin mening. Förvaltaren måste i sådana fall anses bevaka makens rätt, i enlighet med den vilja som tidigare har kommit till uttryck.

20. Den finns också andra situationer när en rätt för förvaltaren att upplösa ett äktenskap för makens räkning måste anses föreligga. Det kan dock gälla

endast i undantagsfall, framförallt där den andre maken använder äktenskapsrättsliga regler till skada för den make som har förvaltare och på ett sätt som kan förhindras genom en äktenskapsskillnad.

21. Slutsatsen är alltså att en förvaltare endast under vissa förutsättningar är behörig att ansöka om äktenskapsskillnad för makens räkning när maken inte själv kan uttrycka sin mening. När en make som har en förvaltare kan uttrycka sin mening har maken processbehörighet och kan själv ansöka om äktenskapsskillnad. Förvaltarens roll blir då att inom ramen för sitt uppdrag biträda den enskilde.

22. Det kan tilläggas att förvaltaren måste anses ha rätt att företräda maken om denne inte längre kan ge uttryck för sin mening när den andre maken ansökt om äktenskapsskillnad och den make som har förvaltare alltså har en motpartsställning.

Bedömningen i detta fall

23. Av utredningen i målet framgår att CG på grund av sin sjukdom inte hade förmåga att ge uttryck för sin mening vid tiden för ansökan om äktenskapsskillnad. Hon saknade således egen processbehörighet.

24. GM var som förvaltare i den situationen endast under vissa förutsättningar behörig att för CGs räkning ansöka om äktenskapsskillnad. Det är inte klarlagt att omständigheterna har varit sådana.

25. Vid den bedömningen har C-GG rätt till ersättning för sina rättegångskostnader i samtliga instanser. Den yrkade ersättningen bör dock sättas ned. C-GG får med hänsyn till målets karaktär och begränsade omfattning när det gäller sakomständigheter och rättsliga frågeställningar anses skäligen tillgodosedd med ersättning för arbete inklusive mervärdesskatt i tingsrätten med 100 000 kr, 50 000 kr i hovrätten och 50 000 kr i Högsta domstolen.

26. Det är dödsboet efter CG som ska svara för kostnaderna.

_____

_____

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Kerstin Calissendorff, Agneta Bäcklund (skiljaktig), Cecilia Renfors och Johan Danelius (referent, skiljaktig)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Fredrik Lökvist

Datum
2021-05-26

Mål nr T 695-20
Bilaga

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Agneta Bäcklund och Johan Danelius är skiljaktiga i fråga om rättegångskostnader och fastställer vad tingsrätten och hovrätten har beslutat i fråga om rättegångskostnader där samt förpliktar C-GG att ersätta dödsboet efter CG för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 19 000 kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens beslut. De anför:

Vi ställer oss bakom det som anges i beslutet till och med punkten 13. Vi menar att skälen därefter bör ha följande lydelse.

Förarbetena ger inte stöd för att lagstiftaren ansett att upplösning av äktenskap är en fråga av sådan utpräglad personlig karaktär att den faller utanför förvaltarens behörighet enligt 12 kap. 2 § tredje stycket förädrabalken (jfr prop. 2016/17:30 s. 135 och SOU 2004:112 s. 451). I doktrinen har det uttalats att bestämmelsen inte torde ha den innebörden (se Lars Tottie och Örjan Teleman, Äktenskapsbalken, 4 uppl. 2020, s. 461).

Ändamålsskäl talar också för att förvaltare, liksom gode män, i vart fall i vissa situationer bör ha behörighet att initiera en talan om äktenskapsskillnad. I annat fall skulle den som inte har egen processbehörighet sakna möjlighet att få till stånd en upplösning av äktenskapet även när det finns objektiva skäl för detta (jfr Anders Agell och Margareta Brattström, Äktenskap, samboende och partnerskap, 6 uppl. 2018, s. 47).

Dok.Id 208557

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

Slutsatsen är att frågor om äktenskapsskillnad får anses falla inom den behörighet som förvaltare har enligt 12 kap. 2 § föräldrabalken när den enskilde själv saknar processbehörighet. Såsom lagreglerna är utformade saknas det stöd för att knyta behörigheten i aktuellt avseende till vad som i det enskilda fallet bedöms ligga i den enskildes intresse eller till vad den enskilde tidigare kan antas ha haft för uppfattning i frågan. Det finns heller inte stöd i gällande lagstiftning för att med hänvisning till omständigheter av sådant slag ogilla en talan om äktenskapsskillnad.

Av utredningen i målet framgår att CG på grund av sin sjukdom inte hade förmåga att uttrycka någon egen vilja vid tidpunkten för ansökan om äktenskapsskillnad. Hon saknade således egen processbehörighet. Det har därmed fallit inom GMs exklusiva behörighet som förvaltare att för CGs räkning ansöka om äktenskapsskillnad.

Det framgår också av utredningen att CG, efter att hon ansökte om äktenskapsskillnad och sedan betänketid löpt under sex månader, i rätt tid framställde ett yrkande om äktenskapsskillnad. Det hade sålunda funnits förutsättningar att enligt 5 kap. 2 och 3 §§ äktenskapsbalken meddela dom på äktenskapsskillnad.

Vid den bedömningen ska det som tingsrätten och hovrätten har beslutat i fråga om rättegångskostnader där fastställas och C-GG ska förpliktas att ersätta dödsboet efter CG för rättegångskostnad i Högsta domstolen. Kostnadsyrkandet är skäligt.